

W SPRAWIE PRUSKICH NAZW NA MAZOWSZU (NA MARGINESIE ARTYKUŁU LESZKA BEDNARCZUKA)

Słowa tematyczne: Mazowsze, nazwy pruskie, toponimia

W ostatnim roczniku „Onomastików” ukazał się niewielki artykuł Leszka Bednarczuka (2021) poświęcony mazowieckim nazwom wodnym i miejscowym, które w starszej literaturze przedmiotu uznawane były za pruskie czy — poprawniej — za bałtyckie. Zagadnieniu temu poświęciłam przed laty nieznanemu Autorowi niewielki artykuł, który obecnie stracił sporo na aktualności (Kowalczyk, 1991). Do tematu tego wróciłam po latach w dwóch książkach poświęconych dziejom granicy mazowiecko-krzyżackiej (Kowalczyk, 2003; Kowalczyk-Heyman, 2013).

Zacznę od tego, że w dużej mierze rzecz nie dotyczy nazw pruskich, a nazw polskich, u których podstawy stoją lub mogły stać apelatywy bałtyckie. Dotyczy to głównie miejscowych (choć nie tylko) nazw rodowych, dzierżawczych i topograficznych.

Autor rozpoczyna artykuł od stwierdzenia, że „Z odrębności językowo-obyczajowej mieszkańców Mazowsza zdawano sobie sprawę już w średniowiecznej Polsce”. Rada byłabym wiedzieć, skąd zaczerpnięto tę wiadomość. Następnie Autor przywołał publikacje, które „dla onomastyki są ważne” (nie określa jednak, pod jakim względem), a wśród nich: „Atlas historyczny Mazowsza” (Pałucki, 1973), „Dzieje Mazowsza” (Samsonowicz, 2006), artykuł „Toponimiczne nazwy «Prusy» w północnej Polsce i na Rusi Nowogrodzkiej” Jerzego Antoniewicza (1967), książkę „Mazowsze północno-wschodnie we wczesnym średniowieczu” Jana Tyszkiewicz (1974) oraz wymienioną tylko w wykazie literatury książkę „Jaćwież. Terytorium, ludność, stosunki gospodarcze i społeczne” Aleksandra Kamińskiego (1953). Część tych prac zawiera treści mocno już zdezaktualizowane. Wśród przywołanych prac toponomastycznych znajdują się natomiast pozycje warsztatowo mierne, zawierające liczne błędy źródłowe, obnażające słabą wiedzę autorów z dziedziny historii i geografii historycznej. Dodam, że wśród uwzględnionych pozycji bibliograficznych zabrakło np. książki Jadwigi Chwalibińskiej (1948) o rodzimych Prusów, wypowiedzi Jerzego Nalepy (1971) o Kiejstutów Brodzie i mojego artykułu o nazwie rzeczki („usque ad flumen quod dicitur *Węgier Patok*”), od której ponowiono nazwę Węgrowa leżącego nad Liwcem (Kowalczyk-Heyman, 2016).

Omówione nazwy Autor podzielił na nazwy wodne (35) oraz nazwy miejscowe i terenowe (24), ale nie są to wszystkie nazwy, które należałoby uwzględnić. Na przykład pominięto położoną na obrzeżach Wysoczyzny Kolneńskiej nazwę wodną (hybryda bałtycko-polska), poświadczoną od 1425 roku — „riwłus *Skythowstok* wlgariter dictus” (MKM I nr 187), znaną z wielu odmiennych grafii. Jest to tym ważniejsze, że rzeczka ta płynie w pobliżu omówionej przez Autora nazwy brodu, a następnie wsi *Kiejstutów Bród* (na marginesie: co znaczy stwierdzenie, że są to „nazwy pamiątkowe

¹ Zapis pochodzi z dokumentu znajdującego się w AGAD, Archiwum Radziwiłłów, dz. VIII, nr 601, s. 1–2 (por. Jaszczołt, 2008/2009, s. 79).

z epoki”?), którą to nazwę nosiło początkowo kilka późniejszych wsi: Rakowo, Bzury, Danowo i Milewo. Co do podstawy jej pierwszego, wyróżniającego członu, zdania badaczy są podzielone. Część z nich uważa, że człon ten to nazwa dzierżawcza utworzona od litewskiej nazwy osobowej **Skait* (powiązanej z ap. *skiētas* ‘poprzeczna belka brony’, zob. Biolik, 2005, s. 170–171) lub *Skiejt* (Wiśniewski, 1975, s. 40) ewentualnie **Kyc(z)ytut* (Halicka, 1976, s. 103). Inna etymologia łączy go z nazwą osobową *Kiejstut*, powiązaną z litewskim **kint-* i **kinst-* ‘cierpieć, znosić’, lub *skāistas*, *skaistas*, *skaistus* ‘hellglänzend, strahlend’ (‘jasnobłyszczący, promieniący, jasny, czysty, przejrzysty’) i staropruskim *skijstan* ‘rein’ (‘szczyry’) (Nalepa, 1971, s. 133–135).

Omawiając poszczególne nazwy, Autor kultuwuje naganny sposób przytaczania ich poświadczeń. Podaje wprawdzie datę zapisu nazwy (nie zawsze najstarszą), ale bez odniesienia źródłowego. Osobom niewystarczająco zorientowanym w temacie artykułu uniemożliwia to zweryfikowanie ustaleń Autora. Przykładem jest Wkra, prawy dopływ Narwi. Przede wszystkim nazwa ta jest znana nie od XIII wieku, a pojawia się w tzw. fałszyfikacie mogileńskim, w jego części datowanej na 1065 rok, w zapisie „transitus *Navchre*” (KDW IV nr 3). Zapis ten z niezrozumiałych dla mnie powodów jest ciągle błędnie identyfikowany przez toponomastów z Narwią, mimo że jego sens wyjaśnił przed ponad 60 laty Józef Płocha (1969, s. 160–168). Nie koniec na tym. Autor zna dwie rzeki o nazwie Wkra, podczas gdy w rzeczywistości był to jeden ciek, mający źródła na południowych stokach Góry Dylewskiej i uchodzący do Narwi. Pomyłka ta została popełniona pod wpływem zawierającego nieprawidłowe ustalenia artykułu Marii Biolik (1982, s. 113–119)². Dowodzi też, że Autor nie przeczytał uważnie mojej książki o północnej granicy mazowieckiej, w której dokładnie tę kwestię opisałam (Kowalczyk, 2003, s. 55–56). Zmiana spływu Wkry nastąpiła około połowy XIV wieku, gdy zakon krzyżacki odciął jej górny bieg w pobliżu Ciborza i skierował go do rzeki Weł, a nią do Drwęcy, aby usprawnić transport kolonizowanej wówczas ziemi lubawskiej z Brodnicą i Toruniem. W miejscu odciętego odcinka Wkry, liczącego około czterech kilometrów długości, od Ciborza do Nowego Dworu (leżącego u ujścia Nidy), płynie niewielki ciek zwany w XIX wieku Martwicą, a obecnie Rowem. Jest on opisany w aktach procesu polsko-krzyżackiego z lat 1412–1413, w słowach: „ad flumen dictum *Ffakra*, quod flumen non fluit sed stat in loco suo, videlicet in alveo antiquo et priori” (Lites II, s. 194), widoczny jako *Wickeraw fl.* na mapie Prus Caspara Hennenbergera z 1595 roku i opisany w komentarzu do niej (Hennenberger, 1595a; 1595b, s. [28]).

Wśród nazw terenowych wymienionych w artykule odnajdziemy *Pusz(ów) Las*, którą to nazwę Autor zna dopiero z zapisu z 1461 roku. W rzeczywistości najstarsze jej poświadczenie pochodzi z 1403 roku (kopia z 1597 r.) — nadanie 20 włók „*Nemoris Puziowstok prope a Nowogrod*” dla Cwaliny z Karwowa³, a następne z 1416 roku i dotyczy wsi, której właścicielami byli — „*Wenceslaus, Petrus et Nicolaus heredes de Puzilas*”⁴. Z tego samego dokumentu dowiadujemy się o rzeczce: „*super fluvio Skroda Puzi stok*”, lewego dopływu Skrody > lewego dopływu Pisy. Nazwa cieką stała się następnie nazwą dwóch wsi: *Puzów Stok* > *Cwaliny Puzów Stok* > *Cwaliny* oraz *Puzów Stok* > *Mściwuje Puzów Stok* > *Mściwuje*. Przytaczając opinię Ewy Rzetelskiej-Feleszko, Autor pominął przywołany przez tę badaczkę litewski apelatyw **pūžas* ‘kleń, jazgarz’ i przymiotnik *pūzas* ‘mętny, błotnisty’, które byłyby właściwe dla hydronimu (Wolff, Rzetelska-Feleszko, 1982, s. 145–146; Rzetelska-Feleszko, 1999, s. 265). Nie podał też, że odmiennego zdania jest Zbigniew Babik

² Zob. też Biolik (1994, s. 141–142). Błąd ten powielił np. Jürgen Udolph w książce *Die Stellung der Gewässernamen Polens innerhalb der alteuropäischen Hydronymie* (1990, s. 311) i Leszek Bednarczuk w recenzji tej pracy (1992, s. 259).

³ Zbiór odpisów dokumentów dokonany przez Zygmunta Glogera z tzw. Kapicjanów (Archiwum Państwowe w Krakowie, Oddział I (na Wawelu), ZZG 43, s. 250, <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/3099588>).

⁴ AGAD, perg. 771; KdP I nr 165 (tu błędnie odczytano jako *Piczistok*).

(2001, s. 518), który sądzi, że nazwę utworzono od staropolskiej nazwy osobowej *Pusz*⁵. Nazwa *Puza/Pusz* wiązana jest z rzeczownikiem *puszka*, zapożyczonym z języka niemieckiego za pośrednictwem czeskim, znanym w staropolszczyźnie od końca XIV wieku (Cieślíkowa, Szymowa, Rymut, 2000, s. 244; Stp VII, s. 4–5).

Błędny jest wywód dotyczący nazwy rzeczki *Miedzna*. Przywołane przez Autora poświadczenie z 1565 roku (LM 1565 II, s. 178, 183) odnosi się nie do prawego, a do lewego dopływu Liwca. Istnieją bowiem dwa cieki o tej nazwie, będące lewym i prawym dopływem Liwca. Pierwszy z nich (lewy), znany właśnie od 1565 roku, noszący później nazwę *Miedzianka*, wyznaczał granicę między Starym i Nowym Liwem (powstał w 1453 roku) i nie ulega wątpliwości, że u podstawy tej nazwy stał apelatyw *miedza* ‘granica’ (SHGLiw, s. 127–129). Tę samą genezę ma nazwa prawego dopływu⁶.

Omawiając nazwę miasta *Kolno*, Autor zapomniiał, że nazwa ta jest znana z całego obszaru dzisiejszej Polski, a więc również tam, gdzie nie ma mowy o osadnictwie bałtyckim i jej podstawa jest taka sama jak w przypadku licznych miejscowości o nazwie *Kolo*. Duże wątpliwości interpretacyjne budzi rodowa nazwa *Rapaty*, znana z okolic Chorzeli w ziemi ciechanowskiej oraz z okolic Warszawy (zaginiona), które L. Bednarczuk za starszą literaturą przedmiotu wywodzi od pruskiej n. os. *Rapote*, *Rapotho*, *Rappoth* (por. Trautmann, 1974, s. 82; Gerullis, 1922, s. 139; Zierhoffer, 1957, s. 316). Genezy pierwszej z nazw nie sposób ustalić, ale wieść tę zamieszkiwała szlachta herbu Lubicz. Nazwa druga pochodzi zapewne od ojca Stanisława Rapaty lub któregoś z jego przodków (SHGWarsz, s. 235). Inne rozwiązanie zaproponowała A. Cieślíkowa (2000, s. 249), dopuszczając związek tej nazwy z nazwą osobową *Rafaël*, bowiem w jej polskich transformacjach dochodziło do zamiany *f > p* i powstawania form takich jak *Rapacz*. Podobnego zdania jest W. Smoczyński (2002, s. 28), uznając, że notowana w dokumentach z obszaru Litwy n. os. *Rapata* jest białoruskim derywatem na *-ta* od imienia *Rapa < Rafa* (skrótowiec od *Rafail*). W odniesieniu do Mazowsza rysuje się jeszcze inna możliwość, albowiem na Zawkrzu używane było przezwisko ‘świńska rapata’, czyli ‘świńska noga’, a ‘rapa’ to tyle, co ‘niezgrabiasz’ (Ostaszewski, 1934, s. 126). Ponadto w Łodzi i w środkowej Polsce ‘rapatki’ oznaczają nóżki wieprzowe w galarecie (informacja prof. Leszka Kajzera). Całkowitym nieporozumieniem było uwzględnienie nazw miejscowych typu *Prusy*, pochodnych w dużej części przypadków od nazwy herbowej *Prus*, powstających w różnych fazach średniowiecza, głównie od XV wieku. Zdarzało się, że nazwa taka pojawiała się dopiero po zmianie właściciela wsi. Zatem geneza tych nazw jest całkiem odmiennego rodzaju, podobnie jak innych nazw utworzonych od antropimów.

Chciałoby się zapytać Autora, skąd zaczerpnął wiedzę o tym, że Powiśle to dawne ziemie pruskie (kiedy?) i co rozumie przez pojęcie „północne Podlasie”, skoro termin ten jako określenie obszaru pojawia się w samym końcu XV wieku, a jako nazwa jednostki administracyjnej — w XVI wieku. Gdyby rozumieć je jako obszar leżący w tzw. Łuku Biebrzy, to wbrew pozaródłowym poglądom starszego pokolenia badaczy nie ma tu śladu osadnictwa jaćwieskiego⁷.

Ciekawi mnie również, skąd Autor powziął informację, że Kurpie to „refugium puszczańskie, zaludniane od północy w XV–XVI wieku”. Wedle mojej wiedzy najstarsze osady (czasowe) w dzisiejszej Puszczy Kurpiowskiej zakładała ludność mazowiecka eksploatująca księżęcą, a następnie królewską puszcę. Pierwsze stałe osady to dwory myśliwskie księżąt mazowieckich (później królewskie), a najstarsze mazowieckie wsi odnotowane są w końcu XVI wieku (pomijam obszar nadnarwiański w powiatach makowsko-różańskim i ostrołęckim — tu znacznie wcześniej). Ekspansja osadników z obszaru Prus Książęcych rozpoczęła się dopiero około połowy XVII wieku. Śladem są takie nazwy miejscowe jak *Weydo*, o genezie niemieckiej. Puszcza Kurpiowska, Kurpie, nazwy

⁵ Wcześniej tak sądził również Jerzy Wiśniewski (1989, s. 38, 39).

⁶ Ewa Bilut (1995, s. 102) błędnie powiązała z tym ciekiem poświadczenia odnoszące się do lewego dopływu Liwca.

⁷ Przypomnę, że wadliwe odczytanie kroniki mistrza Wincentego doprowadziło nawet do tego, że położony nad Bugiem Drohiczyn uznawano za gród jaćwieski.

obszaru puszczańskiego, położonego w prawostronnym dorzeczu Narwi, między Pisą a Orzycem, pojawiają się dopiero w dobie późnonowożytej. Wcześniej obszar ten zwany był puszczą Zagajnicą, Mazuch i Myszyńską. Tutejszą ludność dopiero w XVIII wieku nazywano Kurpikami. Znacznie starsza jest natomiast nazwa łąńców „*Kurp nuncupatos*”⁸ położonych koło Troszyna, w powiecie ostrołęckim ziemi łomżyńskiej, poświadczona w 1440 roku (w kopii z 1456 roku), na których założono wieś o nazwie *Kurpsk/Kurpie*, znaną od 1447 roku (kopia z 1456 roku)⁹. Wnioskując z zapisu z 1442 roku, u podstawy nazwy wsi mogła stać nazwa osobowa *Kurp*¹⁰. Ponadto słowa *kurp*, *kurpie*, określające obuwie plecione z łyka lipowego, funkcjonowały w języku polskim już w XV wieku (Sstp III, s. 470), a więc znacznie wcześniej niż nazwa obszaru puszczańskiego. Powiat piski nie jest położony na Mazowszu lub Podlasiu, a na dawnym obszarze państwa krzyżackiego, później Prus Książęcych.

Przyznam się, że nie bardzo rozumiem cel, który przyświecał Autorowi przy pisaniu tej wypowiedzi. Tylko część uwzględnionych nazw ma związek z językami bałtyckimi, inne należą do nazw uznawanych za staroeuropejskie lub tworzące najstarszą warstwę nazewnictwa o nieznanym podłożu, lub hipotetycznie związanych z praindoeuropejskimi rdzeniami o rekonstruowanych znaczeniach ‘płynąć’, ‘ciec’, ‘łać się’ itp., które powstawały w różnych okresach dziejowych. Nie można wykluczyć, że ich podstawy mogły funkcjonować zarówno w językach bałtyckich, jak i słowiańskich. Inne nazwy mają ewidentnie pochodzenie polskie, np. *Miedzna*, *Skroda*, *Kolno* i *Zielawa*. Budzi zdziwienie jeden z końcowych wniosków Autora, mówiący o tym, że „większość [nazw — E.K.H.] znajduje motywację lub nawet dokładne odpowiedniki na obszarze historycznych Prus i Jaćwieży” oraz że „przedhistoryczne Mazowsze było zaludnione przez ludność zachodniobałtycką, a kolonizacja słowiańska dotarła do jego północnej części w epoce wczesnohistorycznej”. Pominę milczeniem całkowicie ahistoryczne określenia „przedhistoryczne” i „wczesnohistoryczne”. Na osadnictwo ludów bałtyckich na Mazowszu nie ma natomiast żadnego dowodu archeologicznego. Autor zapomniał lub nie wie, że środkowo-wschodnie obszary państwa zakonnego w bardzo dużym stopniu były zasiedlone przez osadników sprowadzonych z ziem wiskiej i łomżyńskiej oraz z pozostałych obszarów Mazowsza. Stąd wiele nazw miejscowych to nazwy przeniesione z rodzinnych wsi osadników, w tym pochodzenia pruskiego, których przodkowie w XIII wieku schronili się na Starym Mazowszu. Zagadnienie osadnictwa w środkowej i wschodniej części państwa krzyżackiego, a następnie księstwa pruskiego bardzo dobrze opracował Grzegorz Białuński (1996, 2001, 2002).

Omówienie wszystkich nazw zawartych w artykule nie ma sensu, zmuszałoby bowiem do napisania znacznie obszerniejszej wypowiedzi, a uwzględnienie tych kilku nazw miało na celu zwrócenie uwagi na rodzaj błędów i potknięć popełnionych w artykule.

LITERATURA

- Antoniewicz, J. (1967). Toponimiczne nazwy ‘Prusy’ w północnej Polsce i na Rusi Nowogrodzkiej. [Toponyms ‘Prusy’ in northern Poland and Novgorod Rus’]. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, 1–2, 121–129.
- Babik, Z. (2001). *Najstarsza warstwa nazewnictwa na ziemiach polskich (w granicach wczesnośredniowiecznej Słowiańszczyzny)* [The oldest naming layer on Polish soil (within the limits of early medieval Slavdom)]. Kraków: Universitas.
- Bednarczuk, L. (1992). [Recenzja książki J. Udolph, *Die Stellung der Gewässernamen Polens innerhalb der alteuropäischen Hydronymie*, Heidelberg 1990]. *Onomastica*, 37, 250–261.

⁸ AGAD, *Metryka Koronna* 3, 237.

⁹ AGAD, *Metryka Koronna* 4, 51–51v.

¹⁰ Archiwum Diecezjalne w Łomży, akta par. Kleczkowo, f. 3.

- Bednarczuk, L. (2021). Bałtyckie nazewnictwo Mazowsza [Baltic names in the Mazovia region]. *Onomastica*, 65(1), 137–144.
- Białyński, G. (1996). *Osadnictwo regionu Wielkich Jezior Mazurskich od XIV do początku XVIII wieku — starostwo leckie (giżyckie) i ryńskie* [The settlement of the Great Masurian Lakes from the fourteenth to the early eighteenth century. The counties of Lec (Giżycko) and Ryn]. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego.
- Białyński, G. (2001). *Przemiany społeczno-ludnościowe południowo-wschodnich obszarów Prus Krzyżackich i Książęcych (do 1568 roku)* [The social and population changes in the south-eastern areas of Teutonic and Ducal Prussia (until 1568)]. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego.
- Białyński, G. (2002). *Kolonizacja „Wielkiej Puszczy” (do 1568 roku) — starostwa piskie, elckie, straduńskie, zelkowskie i węgoborskie (węgorzewskie)* [Colonisation of the „Great Forest” (until 1568) — the counties of Pisz, Elk, Straduń, Zelki and Węgobork (Węgorzewo)]. Olsztyn: Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego.
- Bilut, E. (1995). *Gewässernamen im Flussgebiet des Westlichen Bug/Nazwy wodne dorzecza Bugu* [= Hydronymia Europaea, t. 10]. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Biolik, M. (1982). O nazwie *Wkra* [On the name *Wkra*]. *Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze*, 8, 113–119.
- Biolik, M. (1994). *Mikrotoponimia byłego powiatu ostródzkiego* [Microtoponymy of the former Ostróda district]. Olsztyn: WSP.
- Biolik, M. (2005). *Gewässernamen im Flussgebiet der Narew von der Quelle bis zur Einmündung der Biebrza (Teil I. Die fließenden Gewässer) / Nazwy wodne dorzecza Narwi od źródeł do ujścia Biebrzy (cz. I: Nazwy wód płynących)* [= Hydronymia Europaea, t. 19]. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Chwalibińska, J. (1948). *Ród Prusów w wiekach średnich* [The Prus family in the middle ages] [= Roczniki TNT, 52, zes. 2]. Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu.
- Cieślikowa, A., Szymowa, J. i Rymut, K. (2000). *Odapelatywne nazwy osobowe* [Old Polish personal names from appellatives] [= Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych, cz. 1]. Kraków: Wydawnictwo DWN.
- Gerullis, G. (1922). *Die altpreussischen Ortsnamen, gesammelt und sprachlich behandelt*. Berlin–Leipzig.
- Halicka, I. (1976). *Nazwy miejscowe środkowej i zachodniej Białostoczczyzny. Dzierżawcze, patronimiczne i rodzinne* [Place names of the central and western Białystok region (possessive, patronymic and family names)] Warszawa: PWN.
- Hennenberger, C. (1595a). *Prussiae Das ist des Landes zu Preussen Welches das herrlichste Theil ist Sarmatiae Europaeae [...]*, skala ok. 1:370 000. [Königsberg].
- Hennenberger, C. (1595b). *Der See, Ströme und Flüßer Namen, welche in der Preuschen Mappen verzeichner sind, unnd wie solche auff fürgehende weis, leichtlich zu finden sein*. Königsberg in Preussen: Georg Osterbergern.
- Jaszczołt, T. (2008/2009). Dokument Piotra Pilika, wojewody czerskiego z 1414 r. dla kościoła w Węgrowie, najstarsza fundacja szlachecka na Podlasiu [Document of Piotr Pilik, voivode of Czersk, from 1414 for the church in Węgrów, the oldest noble foundation in Podlasie]. *Rocznik Liwski*, 4, 71–80.
- Kamiński, A. (1953). *Jaćwież. Terytorium, ludność, stosunki gospodarcze i społeczne* [Yotvingia. Territory, population, economic and social relations]. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
- KdPI = Ryszczewski, L., Muczkowski, A. i Helcel, A.Z. (red.). (1847). *Kodex dyplomatyczny Polski obejmujący przywileje królów polskich, wielkich książąt litewskich, bulle papieżkie [...]* [Codex diplomaticus Poloniae] (t. 1). Warszawa: drukiem Stanisława Strąbskiego.
- KDW IV = *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski obejmujący dokumenta tak już drukowane, jak dotąd nieogłoszone sięgające do roku 1400 (1881). T. IV. Zawiera suplement, indeks, tablice*

- z pieczęciami, mapę Wielkopolski* [Codex diplomaticus Maioris Poloniae. Vol. 4]. Poznań: Biblioteka Kórnicka.
- Kowalczyk, E. (1991). O tzw. pruskich nazwach miejscowych na Wysoczyźnie Kolneńskiej [On the so-called Prussian place names in the Kolno Plateau]. W: D. Gawinowa (red.), *Kultura średniowieczna i staropolska. Studia ofiarowane Aleksandrowi Gięysztorowi w pięćdziesięciolecie pracy naukowej* (s. 107–115). Warszawa: PWN.
- Kowalczyk, E. (2003). *Dzieje granicy mazowiecko-krzyżackiej (między Drwęcą a Pisą)* [History of the Mazovian-Teutonic border (between Drwęca and Pisa)]. Warszawa: DiG.
- Kowalczyk-Heyman, E. (2013). *Dzieje granicy mazowiecko-krzyżackiej (między Pisą a Biebrzą)*. [History of the Mazovian-Teutonic border (between Pisa and Biebrza)]. Warszawa: DiG.
- Kowalczyk-Heyman, E. (2016). Węgrów. W sprawie genezy nazwy [Węgrów: on the origin of the name]. *Onomastica*, 60, 233–248.
- Lites II = Zakrzewski, I. (red.). (1892). *Lites ac Res gestae inter Polonos ordinemque Cruciferorum*. (t. 2). Poznań: Biblioteka Kórnicka.
- LM 1565 II = Gięysztorowa, I. i Żaboklicka, A. (oprac.). (1968). *Lustracja województwa mazowieckiego 1565* [Inspection of the Mazovian Voivodeship 1565] (cz. 2). Warszawa: PWN.
- MKM I = Włodarski, A. (red.). (1918). *Metryka Księstwa Mazowieckiego z XV–XVI wieku, Tom. I: Księga oznaczona № 333 z lat 1417–1429* [= Pomniki Prawa, 5]. Warszawa: Warszawskie Archiwum Główne.
- Nalepa, J. (1971). Kienstutów Bród, Kynstutte Brast i Kiejstut oraz chronologia denazalizacji w języku starolituwskim [Kienstutów Bród, Kynstutte Brast and Kiejstut and the chronology of the denasalization in Old Lithuanian]. W: J. Nalepa, *Opuscula Slavica* (t. 1, s. 131–143). Lund: Slaviska institutionen vid Lunds universitet.
- Ostaszewski, J. (1934). *Z dziejów mławskiego Mazowsza* [From the history of Mława Mazovia]. Mława: druk B. Kowalskiego.
- Pałucki, W. (red.). (1973). *Atlas historyczny Polski. Mazowsze w drugiej połowie XVI wieku. Cz. 1: Mapa, plany; Cz. 2: Komentarz i indeksy* [Historical Atlas of Poland. Mazovia in the second half of the 16th century. Part 1: Map, plans; Part 2: Comments, indexes]. Warszawa: PWN.
- Płoch, J. (1969). *Najdawniejsze dzieje opactwa benedyktynów w Mogilnie* [The earliest history of the Benedictine Abbey of Mogilno]. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Rzetelska-Feleszko, E. (1999). Niektóre mazowieckie nazwy rzek podejrzane o pochodzenie bałtyckie [Some Mazovian river names suspected of Baltic origin]. W: Z. Abramowicz, L. Dacewicz (red.), *Nazewnictwo na pograniczach etniczno-językowych. Materiały z Międzynarodowej Konferencji Onomastycznej, Białystok–Supraśl, 26–27 X 1999* (s. 262–273). Białystok: Libra.
- Samsonowicz, H. (red.). 2006. *Dzieje Mazowsza* [History of Mazovia] (t. 1). Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. A. Gięysztora.
- SHGLiw = Piber-Zbieranowska, M., Salina, A. i Kowalczyk-Heyman, E. (2017). *Słownik historyczno-geograficzny ziemi liwskiej w średniowieczu* [The historical-geographical dictionary of the Liv Land in the Middle Ages]. Warszawa: IH PAN.
- SHGWarsz = Wolff, A. i Pacuski, K. (2013). *Słownik historyczno-geograficzny ziemi warszawskiej w średniowieczu* [The historical-geographical dictionary of the Warsaw Land in the Middle Ages]. Warszawa: IH PAN.
- Smoczyński, W. (2002). Nazwy osobowe „litewskie”. Próba objaśnienia [„Lithuanian” personal names. An attempt at explanation]. W: A. Cieślukowa (red.), *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Część 7: Suplement. Rozwiązanie licznych zagadek staropolskiej antroponimii* (s. 19–30). Kraków: DWN.
- Sstp III = Urbańczyk, S. (red.). (1962). *Słownik staropolski* [Old Polish dictionary] (t. 3). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Sstp VII = Urbańczyk, S. (red.). (1976). *Słownik staropolski* [Old Polish dictionary] (t. 7). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

- Trautmann, R. (1974). *Die altpreussischen Personennamen* (Wyd. 2). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Tyszkiewicz, J. (1974). *Mazowsze północno-wschodnie we wczesnym średniowieczu* [Northeast Mazovia in the early Middle Ages]. Warszawa: PWN.
- Udolph, J. (1990). *Die Stellung der Gewässernamen Polens innerhalb der alteuropäischen Hydronymie*. Heidelberg: C. Winter.
- Wiśniewski, J. (1975). Dzieje osadnictwa w powiecie grajewskim do połowy XVI w. [History of settlement in the Grajewo district until the mid-16th century]. W: M. Gnatowski i H. Majecki (red.), *Studia i materiały do dziejów powiatu grajewskiego* (t. 1, s. 9–252). Warszawa: PWN.
- Wiśniewski, J. (1989). Początek i rozwój nowego osadnictwa w ziemi łomżyńskiej w końcu XIV i w XV wieku [The beginning and development of a new settlement in the Łomża Land at the end of the 14th and in the 15th century] *Studia Łomżyńskie*, 1, 19–107.
- Wolff, A. i Rzetelska-Feleszko, E. (1982). *Mazowieckie nazwy terenowe do końca XVI wieku* [Mazovian field names until the end of the 16th century]. Warszawa: PWN.
- Zierhoffer, K. (1957). *Nazwy miejscowe północnego Mazowsza* [Place names of northern Mazovia]. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

SUMMARY

ON PRUSSIAN NAMES IN MAZOVIA (A RESPONSE TO LESZEK BEDNARCZUK'S ARTICLE)

This contribution discusses Mazovian water and place names which are considered by some toponomastics to be of Prussian origin. Using several examples, it is shown that this conclusion was drawn on the basis of outdated literature on the subject and disregarding more recent publications, with the oldest attestations of names (*Narew*, *Wkra*, *Puszów Las* and *Puzów Stok*) were not included in the considerations, nor were attestations referring to other topographical objects (*Miedzna*) assigned to them. Other names with an evidently Baltic basis were omitted (e.g. the first element in the name *Kiejstutów Bród*). Some of the discussed names in terms of their structure are Polish names with Polish appellatives as their basis (*Rapaty*, *Kolno*), the bases of others are names included in the oldest European naming layer, which may have functioned in both Slavic and Baltic languages.

Keywords: Mazovia, Prussian names, toponymy